

GÖTEBORGS UNIVERSITET

**Betydelsen av pedagogers bemötande och förhållningssätt för
tysta och försiktiga barns utveckling i förskolan**

En litteraturstudie

Elisabeth Wahlberg

Göteborgs Universitet Examensarbete med utvecklingsinriktning
HT2013
PDGX62
Handledare: Marie Heimersson
Examinator: Mikael Nilsson
Rapportnummer: HT13 IPS02 PDGX62

Abstrakt

Kurs: PDGX62

Termin/år: Ht/2013

Handledare: Marie Heimersson

Examinator: Mikael Nilsson

Nyckelord: Bemötande, förhållningssätt, delaktighet, tysta barn, försiktiga barn.

Rapportnummer: HT13 IPS02 PDGX62

Bakgrund

Jag har i mitt yrke som förskollärare sett att det finns stora skillnader på förskolor hur pedagoger bemöter och förhåller sig till barn. I denna uppsats ville jag studera vad hos pedagoger som påverkar att alla barn ska få en utvecklande och lärande miljö utifrån deras olika behov. Jag valde att särskilt inrikta mig på de tysta och tillbakadragna barnen i förskolan för de är en grupp som jag anser att de inte uppmärksammas tillräckligt, vare sig i litteraturen eller i praktiken.

Syfte

Syfte med denna studie är att undersöka vad vald litteratur säger om betydelsen av pedagogers bemötande och förhållningssätt för de tysta och försiktiga barnens utveckling i förskolan.

Resultat

Denna studie visar att pedagogens förhållningssätt och bemötande har stor betydelse för de tysta och tillbakadragna barnens möjlighet till delaktighet och utvecklande av social kompetens. Genom att personen har kunskap och förståelse för tysta och tillbakadragna barns beteende, kan man uppmärksamma när de behöver stöd vilket ger större möjlighet till lärande.

Innehåll

Inledning.....	4
Syfte och frågeställningar.....	5
Syfte	5
Preciserade frågeställningar	5
Begreppsförklaring	5
Metod	6
Metodval.....	6
Litteraturstudien som metod.....	6
Insamling av material	7
Litteratururval:	7
Genomförande	8
Bearbetning och analys	8
Etik	8
Metoddiskussion.....	9
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	9
Resultat.....	10
Vad är ett tyst och försiktigt beteende?	10
När behöver ett tyst och försiktigt barn stöd?	11
Hur bör pedagogens bemötande vara när behovet uppmärksammas?	12
Vilka faktorer i miljön gynnar tysta och försiktiga barn?	15
Sammanfattning	16
Diskussion	17
Resultatdiskussion.....	17
Slutsats	20
Vidare forskning	21
Litteraturlista	22

Inledning

Bakgrunden för denna studie är att jag har i 20 år arbetat som förskollärare i förskoleklass, fritidshem och i förskola och under dessa år stött på många olika beteenden hos barn. Det beteende som har intresserat mig mest och som jag nu vill sätta fokus på är det tysta och försiktiga beteendet som vissa barn uppvisar. Jag har också under min tid i förskolan ofta funderat på om deras förutsättningar för en likvärdig utveckling ser likadan ut som för andra barn. Det är givetvis många faktorer som spelar in i när det gäller barns förutsättningar till utveckling, men jag väljer här att särskilt studera pedagogers bemötande och förhållningssätt gentemot tysta och försiktiga barn i förskolan.

De tysta och försiktiga barnens situation i förskolan anser jag är något som vi egentligen inte vet så mycket om eftersom det ofta inte sänder ut signaler om hur de har det eller hur de mår. Det kan bero på det Svedberg (2008) säger, att man bygger upp överlevnadsstrategier som sociala försvar för att övervinna och hantera sina känslor mot något som upplevs jobbigt. De tysta och försiktiga barnen visar sig ofta tålmodiga i förskolan och gör som pedagogerna säger. Många pedagoger är vänliga och beskyddande, man håller dem gärna i handen eller sitter med dem i knät. Detta bemötande kan man tolka på två sätt, som pedagog ger man barnen uppmärksamhet, vilket är bra, men samtidigt visar man dem inte att man tror på deras förmåga att stå på egna ben. Hur påverkar förhållningssätt som dessa barns möjlighet till utveckling? Hundeide (2006) skriver att pedagogens uppfattning om ett barn har stor genomslagskraft och uppfattas ofta som väsentliga och sanna av de andra barnen och även av barnet självt, därför är det viktigt att pedagogen har en positiv inställning till barnet, det smittar av sig till de andra och öppnar upp för sociala kontakter. Jag märkt att det kan finnas stora skillnader inom förskolor mellan olika pedagogers bemötande och förhållningssätt gentemot dessa barn. I så fall, är detta en kompetensfråga?

Med utgångspunkt i de frågor som jag har formulerat ovan vill jag därför i denna uppsats undersöka vilka kunskaper det redan finns inom detta område. På vilket sätt spelar pedagogers bemötande och förhållningssätt roll för tysta och försiktiga barns utveckling i förskolan? Jag vill med denna studie också synliggöra vad hos pedagoger det är som påverkar att alla barn får en utvecklande och lärande miljö utifrån sina olika behov. I denna studie vänder jag mig till förskolan och dess pedagoger, men också till specialpedagoger och förskolechefer.

Centrala begrepp i studien är Bemötande, vilket jag avser vara möten och samspel mellan pedagoger och barn. Förhållningssätt, vilket jag anser vara den inställning man har till barnet och vad man gör. Tysta och försiktiga, vilket jag anser vara de barn som pedagogen inte märker lika väl som andra för att de sänder ut få signaler på vad de tycker och känner.

Syfte och frågeställningar

Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka vad vald litteratur säger om betydelsen av pedagogers bemötande och förhållningssätt för de tysta och försiktiga barnens utveckling i förskolan.

Preciserade frågeställningar

- Hur beskriver den valda litteraturen vad som är ett tyst och försiktigt beteende hos barn i förskolan?
- Hur märker man enligt vald litteratur att ett tyst och försiktigt barn behöver stöd i sin sociala utveckling, när blir detta beteende ett problem för barnet och ett hinder för utvecklingen?
- Hur bör pedagoger bemöta och förhålla sig när behovet uppmärksammas?
- Vilka faktorer i miljön gynnar tysta och försiktiga barn?

Begreppsförklaring

Med ”tysta och försiktiga barn” avser jag i min studie: Barn som inte sänder ut signaler i varken ord eller handling om vad de tycker och känner samt de som frivillig eller ofrivilligt inte tar plats i en stor grupp genom att vara delaktig i lekar och aktiviteter.

Med ”bemöter och förhåller sig till” menar jag i denna studie: Ett yrkesmässigt förhållningssätt som kan tolkas som att man är medveten om hur man själv påverkar och påverkas. Det vill säga att vara medveten om hur viktigt varje mänskligt möte är i varje situation. I pedagogers yrkesroll innebär detta att det gynnar utveckling och lärande hos den man möter.

Metod

I detta avsnitt beskriver jag den metod jag använt mig av i denna studie, varför jag valde just denna och vad den innebär. Jag kommer även att beskriva mitt tillvägagångsätt, hur min insamling och val av litteratur gått till samt de svårigheter beträffande metoden som uppstått under arbetets gång.

Metodval

Jag har valt att göra en litteraturstudie över delar av den kunskap som finns om hur pedagogers förhållningssätt och bemötande kan påverka de tysta och försiktiga barnens utveckling. Anledningen till mitt val av metod var att jag ville sammanställa, jämföra och diskutera vad olika forskare och författare skriver om detta ämne. Mitt val av litteraturstudien som metod uppkom då jag (vid min inledande) litteraturgenomgång upplevde att få författare tagit sig an problemställningen.

Litteraturstudien som metod

Forsberg och Wengström (2013) säger att en litteraturstudie innebär en insamling av systematisk sökt, objektivt granskad och kvalitetsbedömd vetenskaplig litteratur inom ett ämne. I denna insamling knyts slutligen samman i en diskussion och slutsats. Syftet är att göra en sammanställning där resultat av tidigare forskning inom ett ämne vägs samman och kan användas som underlag och vetenskapligt stöd för utbildning, skol- och ledningsarbeten och nya forskningsstudier.

Stukát (2005) skriver att i en litteraturstudie är materialet redan författat. Det som är viktigast är analysen då flera böckers innehåll ställs mot varandra och man genom dessa söker svar på frågor man ställt. En litteraturstudie består till stor del av att man med egna ord, utan att tolka, refererar litteratur så rättvist som möjligt. I en litteraturstudie är det viktigt att man gör ett representativt urval för det valda området. Det är på ett sätt en empirisk studie där den utvalda litteraturen är undersökningsgruppen som beskrivs och analyseras.

Stukát (2005) påpekar också att man med denna metod utvecklar sitt vetenskapliga förhållningssätt och sin syn på kunskap som mindre relativ. Genom studien kan man lättare ta del och förstå resultat av forskning, vilket man då kan föra vidare i sitt yrke och på så sätt utveckla verksamheten i. Vidare skriver Stukát att det kan behövas en litteraturstudie för att stanna upp, sammanfatta och organisera när man har en stor informationsmängd som ständigt ökar.

Insamling av material

Innan jag började med mitt arbete med att söka litteratur bestämde jag mig för vissa avgränsningar på grund av praktiska och tidsmässiga skäl. Jag var noggrann med att välja litteratur som skulle kunna ge mig svar på mina frågeställningar det vill säga pedagogers roll och frågor om bemötande och förhållningssätt skulle vara beskrivna. Det gällde alltså att hitta litteratur som fokuserade på tysta och försiktiga barn och där vissa sökord skulle finnas med. Jag kunde notera att det inom svensk litteratur inte fanns lika mycket skrivet om tysta och försiktiga barn som exempelvis utåtagerande barn. De sökord som jag använde mig av var ”bemötande”, ”förhållningssätt”, ”tysta och försiktiga barn”, ”blyga barn”, ”inagerande barn” och ”utagerande barn” och den sökmotor som jag använde mig av var Göteborgs Universitetsbiblioteks sökmotor: Gunda.

Jag granskade de träffar jag fick och valde ut de som jag ansåg var adekvata för studiens syfte och frågeställningar och som jag ansåg kunde bidra till en bild över kunskapsläget inom området. Jag valde också att avgränsa mig tidsmässigt, så att den litteratur jag använt mig av är publicerad inom tidperioden 1997-2012. Ytterligare en avgränsning som blev aktuell var att litteraturen skulle handla om barn i åldrarna 1-8 år. Mitt material bestod helt och hållet av svensk litteratur för att få en uppfattning om det svenska förhållningssättet inom detta område.

Litteratururval:

Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: Natur och Kultur.

Danielsson, L. och Liljeroth, I. (1998). *Vägval och lärande, Förhållningssätt, kunskap och specialpedagogik för yrkesamma hjälpare*. Stockholm: Liber.

Eresund, P. och Wrangsjö, B. (2008). *Att förstå, bemöta och behandla bråkiga barn*. Lund: Studentlitteratur AB.

Folkman, M., och Svedin, E. (2008). *Barn som inte leker – Från ensamhet till social lek*. Stockholm: Liber.

Johannessen, E. (1997). *Barn med socio-emotionella problem*. Lund: Studentlitteratur AB.

Nordahl, T., Sørli, M., Manger, T., och Tveit, A. (2007). *Att möta beteendeproblem bland barn och ungdomar*. Stockholm: Liber.

Sandberg, A. (Red.). (2009). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur AB.

Sommer, D. (2012). *Barndomspsykologi- Utveckling i en förändrad värld*. Liber. Stockholm.

Stigendal, M. (2004). *Framgångsalternativ, Möte i skolan mellan utanförskap och innanförskap*. Lund: studentlitteratur AB

Genomförande

När litteraturen valts, startade jag med att studera i innehållsförteckningarna i respektive bok för att se om de var av den typ som jag sökte och kunde använda mig av i min studie. Därefter sorterade och markerade jag viktiga delar som kunde besvara mitt syfte och min frågeställning.

Det jag först sökte efter var hur de olika författarna definierade ett tyst och försiktigt beteende hos barn i förskolan. Därefter sökte jag efter vad som sas om hur man märker vad ett tyst och försiktigt barn behöver i form av stöd i sin sociala utveckling. Min tredje frågeställning var när detta beteende blir ett problem för barnet och ett hinder för utvecklingen. Dessutom sökte jag efter om det skrevs om risken för att hamna i utanförskap på grund av sitt "problem". Ytterligare ett tema som jag sökte efter var hur pedagoger bör bemöta och förhålla sig när ett behov uppmärksammas. Slutligen har jag sökt efter vilka faktorer i miljön, förutom pedagogers bemötande och förhållningssätt som gynnar tysta och försiktiga barns möjligheter till lärande

Bearbetning och analys

När jag i den utvalda litteraturen tagit fram data som svarade på de frågor eller områden som beskrivits i föregående stycke startade en bearbetnings och analysfas. Denna inleddes med att jag letade efter likheter och olikheter i författarnas uttalanden och sammanställde detta.

I min läsning ansåg jag det nödvändigt att göra vissa tolkningar, exempelvis beslöt jag att begreppen "inagerande", "socialt passiva" och "blyga barn" kunde räknas in under uttrycket "tysta och försiktiga barn".

Granskningen, jämförelserna och analysen fortsatte fråga för fråga och slutligen sammanställdes materialet i en löpande text, som presenteras under rubriken Resultat (s.11).

Etik

I en litteraturstudie undersöker man tidigare dokumenterad kunskap där man ställer frågor till litteraturen. (Referens). För att min studie ska vara trovärdig krävs att jag tar del av så mycket litteratur och vetenskapliga artiklar som möjligt. I denna studie valde jag att endast ta del av svensk litteratur, men gick istället tillbaks 15 år i tiden för att få ett tillräckligt stort material för mina valda sökord. Den litteratur som undersöks ska presenteras inom etiska ramar. Det vill säga att jag ska framföra resultatet så att det inte medvetet eller omedvetet leder till falska eller förvrängda påståenden från författarna.

En litteraturstudie gör att frågeställningen om forskarens rätt att bedriva forskning och individskyddets rätt tillvaratas i mångt och mycket uteblir. Fabricering och förvanskning av data minskar också påtagligt eftersom jag använt redan känd litteratur inom området.

Metoddiskussion

Om jag haft mer tid hade jag kunnat utveckla min studie genom att utöka min sökning till fler liknande begrepp, till exempel ”osäkra barn” och ”social ängslighet” för att få ett större urval av litteratur. Jag hade också kunnat leta efter vetenskapliga artiklar och granskat referenslistor i dem för att hitta mer litteratur.

I rapporter och böcker utgivna i andra länder skulle jag eventuellt funnit andra synvinklar på bemötande och förhållningssätt och kunnat klargöra om kultur och miljö har större betydelse för tysta och försiktiga barn än jag i denna studie visar på.

På grund av studiens begränsade omfattning och även tidsskäl gjorde jag detta urval av litteratur. Jag anser dock att universitetsbiblioteket kan garantera kvaliteten på den litteratur jag valt.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Stukát (2005) skriver att reliabilitet kan förklaras som mätnoggrannhet och tillförlitlighet. Vidare skriver Stukát att man hela tiden under studiens gång måste fråga sig om man verkligen undersöker det man vill undersöka. Detta var något som jag under skrivandet gång återkom till regelbundet. Det är viktigt att man uppnå så hög reliabilitet som möjligt. En av faktorerna som kan påverka att forskningen får en lägre reliabilitet än vad som är önskat är om man lägger in egna tolkningar i det man ska undersöka. Det som också kan påverka är om författaren medvetet eller omedvetet väljer ut information i litteraturen utefter sin egen ståndpunkt. Man måste vara medveten om denna risk samt att den förståelsen författaren har, kommer att kunna färga det slutliga resultatet.

Stukát (2005) skriver också att författaren måste fundera över vem studien vänder sig till, vem som kommer att ha nytta av det resultat som framkommer och vad jag vill att mitt arbete ska leda till. I detta fall vänder jag mig till pedagoger och förskolechefer i förskolan.

Resultat

Syftet med denna studie är som jag inledningsvis skrivit, att undersöka vad vald litteratur säger om betydelsen av pedagogers bemötande och förhållningssätt för de tysta och försiktiga barnens utveckling. Jag utgår från mina frågeställningar som är följande:

Vad är ett tyst och försiktigt beteende? När behöver ett tyst och försiktigt barn stöd? Hur bör pedagogens bemötande vara när behovet uppmärksammas? Vilka faktorer i miljön gynnar tysta och försiktiga barn?

Vad är ett tyst och försiktigt beteende?

Folkman och Svedin (2008) liksom Eresund och Wrangsjö (2008) skriver att det som kännetecknar tysta och försiktiga barn är ofta att de drar sig undan, är inte nyfikna på vad som händer, inte intresserade av andra barn, tycker att andra barn är hotande och vill bara ha den vuxnes uppmärksamhet och närhet. Ibland är det också så att de inte visar intresse för något, och/eller vill inte leka, i varje fall är det detta man ser. Vidare säger författarna att tysta och försiktiga barn ofta har svårt att samspela med andra och agerar bakvänt i sitt beteende, det vill säga att de exempelvis vänder sig ifrån en pedagog när de egentligen behöver stöd, för att slippa uppleva misslyckanden och besvikelser. Den vuxne hindras inte så sällan av barnets bakvända sätt att hjälpa och det i sin tur ger dessa barn mindre möjligheter att bearbeta sina besvikelser på ett sätt som hjälper dem att mogna. Barn letar efter sätt och beteenden som minskar deras känsla för besvikelser, hjälplöshet och rädslor och följer det som är lättast för stunden. Det söker sig till invanda mönster som de känner sig trygga med.

Ladd (2009) skriver att det länge har forskats kring barns samspel och i slutet av 1990-talet började man skriva om den så kallade tredje generationens forskning. Det handlar om social kompetens och visar på att det fanns två grupper av tillbakadragna barn. Den ena gruppen var passivt tillbakadragna, vilka också var passiva socialt. De var inte så intresserade av att skapa kontakter med andra barn. De valde själva att inte delta i lekar med andra. Detta gjorde att de inte kunde utveckla sin förmåga att skapa vänskapsförhållanden och därmed vara en kamrat med allt vad det innebär. Sen fanns det den andra gruppen vilken var de aktivt tillbakadragna barnen, som var aktiva men hindrades av andra barn att delta i lekar på grund av olika omständigheter.

Även Stigendal (2004) skriver om barn som hamnar utanför sociala sammanhang och säger att orsakerna kan till exempel vara avsiktligt från andra barn som utesluter dem, eller att de inte vill vara med eller passar in. Det kan också vara för att man själv väljer att vara utanför. När man själv väljer att vara utanför kan det eventuellt bero på att man inte klarar av de regler som innebär att vara innanför.

Johannessen (1997) pekar på att det råder ett komplicerat samspel mellan fysiologiska reaktioner, känslor och beteendetryck, liksom mellan arv och miljö. Johannessen menar att

aggressivitet och andra känslor behandlas olika beroende på var man bor och lever, hur ens kulturella normer är. Vårt temperament i Norden är exempelvis inte samma som i Italien och Spanien, i Asien är det ytterligare en norm som gäller och så vidare. I Kina är det t.ex. en fördel om barnen är insiktsfulla och förstående och att vara tillbakadragen anses där vara ett positivt drag och inte i västerländska samhällen, där det mer betraktas som dåligt självförtroende. Det samma gäller vilka pedagoger barnen möter, vilka insikter och normer som gäller, var gränsen går, vem som bestämmer om det finns problem eller inte. Vidare skriver Johannessen att det bara är att se på hur samhället har förändrats i vårt land. Förr när barnen kom till stora samlingar som skolan först vid 7 års ålder hade kanske fler hunnit mogna och var mer redo för det än de kan vara nu. En annan sida att se på saken kan vara att barn i dag har större möjligheter att öva sig i sociala kontakter tidigare idag än förr.

När behöver ett tyst och försiktigt barn stöd?

Andersson (1999) säger att samhället har normer och värden som vi satt upp, men vad är normalt egentligen och varför är det i så fall normalt? Vi har olika sätt att se på vad som är normalt eller inte beroende på var vi bor, hur våra erfarenheter ser ut och så vidare. Det är med dessa ramar som vi avgör när något avviker och hur mycket vi tycker det avviker från våra värderingar på vad som är normalt eller inte. Samhället sätter upp ramar som vi måste följa och rätta oss i, därför kan normalt eller inte variera mellan olika kulturer och samhällsvillkor, som nämnts i ovanstående avsnitt.

Eresund och Wrangsjö (2008) skriver att alla barn stundtals kan uppvisa ett problembeteende, det vill säga ett beteende som kan vara svårt att tyda och handskas med. Även ett tyst och försiktigt beteende kan innefatta problembeteende då det kan innebära svårigheter med förståelse för d behov och känslor som barnen sänder ut signaler.

Sørлие och Nordahl (1998) pekar på samma sak och menar att barn eller ungdomar av och till under vissa perioder kan råka ut för små problem som ingår i utvecklingen och lärandet. Om problemen blir stora så att de blir svårhanterliga, ligger de på en annan nivå och bör då tas mer på allvar så att inte utvecklingen stannar upp. I vissa fall och i vissa situationer är problembeteendet en ”varningssignal” som man bör uppmärksamma och reagera på.

I flera undersökningar som refereras i Sørлие och Nordahl (1998) har det visat sig att problem med vad författarna kallar inagerande barn och problem med utagerande är lika stora, men många gånger ser man de utagerande som många fler. Man väljer ofta att ta hand om och utmana? dessa problem, oftare än man gör för de inagerande barnen. Orsaker till det är flera. Det kan vara så att de barn som inte utmärker sig och stör någon vuxen får mindre uppmärksamhet. Situationen för de barn som är inagerande blir ofta svåra, deras rätt till utveckling, förståelse och stimulans tas inte på lika stort allvar. Det kan innebära att dessa barn går igenom barndomen med sämre självbild än de behöver och det kan ge dem problem genom hela livet. Med ett sådant synsätt kanske de inagerande barnen skadas mer än de utagerande som får uppmärksamhet för sitt handlande och kanske i vissa fall får hjälp tidigare. Man måste dock ta hänsyn till att alla är olika och får vara det, men när man ser ett beteende

hos samma barn som till exempel alltid drar sig undan och inte deltar kan man misstänka att det är ett problem och att barnet behöver hjälp i sin sociala utveckling.

Folkman och Svedin (2008) säger att det är viktigt för barn att vara nyfikna på varandra och att de kan följa lekinitiativ. De barn som inte kan detta har ofta sociala brister och blir lätt sårbara. Problem med att komma igång med lek kan exempelvis vara att man inte vill kompromissa med andra, man har svårigheter i att släppa in någon som också vill bestämma. Det är då den egna utforskningen i leken det som är viktigast och inte kamratskapet. Folkman och Svedin säger vidare att det finns många att leka med i förskolan, men för barn som har svårigheter kan det istället ge motsatt effekt. Förskolan kan då bidra till att barnen känner sig mer utanför än vad de skulle gjort i hemmet och denna miljö kan då istället uppfattas som farligt. När barn exempelvis inte kommer in i lekar som andra barn leker kan risken bli att de tidigt lär sig att de inte duger, att de inte är önskvärda och dörrar stängs. Det blir ett osynligt utanförskap som barnet själv har svårt att bryta och barn reagerar då ofta med att gå undan istället. Man ska inte pressa barn som inte vill delta, det kan vara så att man väljer att iakttä för att man vill och inte tycker om den leken helt enkelt. Om det däremot alltid är så att det är samma barn som aldrig deltar i något bör pedagogen vara lyhörd för detta och hjälpa barnet till att våga, genom att möta dem där de är och visa respekt för deras intresse.

Sommer (2012) skriver också om att de barn som inte kan samspela och läsa av spelregler snabbt blir utanför och nekade av andra att vara med. Att ha god samvarokompetens innebär att man kan förstå och ta hänsyn till andras synsätt och viljor, men ändå behålla sin egen person och värdering. De barn som kan anpassa sig i sociala sammanhang blir populära och de som missar kan istället, om det vill sig illa hamna i utanförskap och isolering. För att kunna dessa sociala koder krävs att man har övat samvaro med andra barn. Det innebär också att man har god självkontroll och självkänsla.

Kinge (2009) säger att när man bär på en känsla av att inte vara som man ska, inte klarar av, inte behärskar och inte gör rätt, så går det ut över självbilden och hela ens känsla av värde. Sandberg (2009) refererar ICF; WHO som menar att engagemang är ett mått att mäta hälsa och livskvalitet på. Almqvist (2009) säger, att engagemang har stor betydelse för att man ska må bra. När barn själva får beskriva hur det är att må bra, är när de får leka och delta i vardagshändelser där de kan vara delaktiga och påverka sin situation. Ett tyst och försiktigt barn kan därför behöva stöd av pedagoger för att bli delaktig och tordas utveckla sig i social kontakt för att inte gå miste om god livskvalité.

Hur bör pedagogens bemötande vara när behovet uppmärksammas?

Johannesson (1997) skriver att, arbeta med barn kräver mycket energi och engagemang. Det är viktigt att pedagogerna alltid försöker och har en öppenhet mot alla barn och inte minst det tysta och försiktiga, där man gemensamt kan komma fram till bra lösningar. Att visa känslor ibland är viktigt även om pedagogen måste stå för det trygga, stabila och förstående. Barn känner av om pedagogen är ärlig och har ett engagemang. Briser detta det kan det ge barn en

känsla av ensamhet och hopplöshet. Barn känner direkt när vi inte tycker om dem. Vi måste acceptera och förstå och möta dem där de är, och hjälpa med stöd och stimulans och utmaningar.

Andersson (1999) skriver att barnet behöver ha en god relation till en vuxen. Föräldern är deras första lekkamrat, genom ögonkontakt, leenden och att bara vara närvarande skapar man grundtryggheten till att utveckla social kompetens. Att ha en positiv inställning innebär att man alltid ser möjligheter och ljusglimtar och att man följer och fokusera på det, istället för på det som inte går. Om man alltid strävar efter att se det positiva, det som fungerar hos ett barn, får man stark och positiv kraft i att förändra och utvecklas. För att kunna ge barn det som krävs för en god utvecklande förskolemiljö krävs resurser till det. Först och främst i form av pedagoger som är väl utbildade, förberedda och införstådda med sitt ansvar att ta hand om sin uppgift, samt resurser så att pedagogerna kan utföra sitt arbete utifrån de mål som satts upp. Det gäller att pedagogen kan se det andra inte ser, kan se bakom ett beteende och se alla, även de som inte säger något.

Åm (2009) skriver att det är i goda möten mellan pedagoger och barn som utveckling sker, det är då pedagogen skapar nytt sätt att tänka. Åm pekar på vikten av att pedagogen är intresserad av att vilja se möjligheter och ha en vilja och ork att hitta dessa möjligheter. Det är viktigt att pedagogen släpper alla inlärd och gamla normer och ser på mötet med ett öppet sinne. Om pedagogen har ett öppet sinne och tror på att det är möjligt att förändra och vända negativt beteende till positivt blir det också lättare för barnet. Det är därför ytterst viktigt att barnen möter rätt pedagoger. Det kan vara svårt att se var problemen börjar. Man får som pedagog börja med sig själv, man får fråga sig själv hur detta påverkar mig, var ligger problemet hos mig, vad kan jag göra för att det ska förändras? Som pedagog måste man också själv ha hopp, man måste ha energi att stå upp för barnet, alltid finnas där och stötta utan att ta ifrån barnet sin egen förmåga att lyckas och klara sig själv.

Pramling-Samuelsson och Sheridan (2009) betonar att när vuxna framgångsrikt fångar barns perspektiv så ökar möjligheterna att barn upplever sig som förstådda och delaktiga. Barn upplever att deras tillvaro blir respekterad när de känner att de vuxna ser och hör dem, visar intresse och visar förståelse för deras sätt att se på världen. Det är viktigt att pedagogen har tålamod och väntar in barnen till eget lärande och resonemang.

Även Folkman och Svedin (2008) anser att pedagogen måste vara extra känslig för de signaler som barnet sänder ut och hitta vägar för att hjälpa barnet med sociala kontakter. Barn vill bli sedd med positiva ögon men kan ibland uppvisa beteenden som verkar udda och som kan få pedagoger att tveka att närma sig dem. Genom att man riktar ljuset på leken kan man bryta negativa känslor hos barn och pedagoger. På denna väg spinner man vidare och leder barnet fram till de mål man sätter upp, exempel att de ska tordas vara med och ta plats i lekar. Gör det till barnets och pedagogens sak, gör det betydelsefullt till exempel att leka i sandlådan, bygga och riva om och om igen, så länge det intresserar barnet och man märker att de blir roat, är det bara att fortsätta och sakta men säkert bygga på leken och så småningom få med

sig andra barn som sitter bredvid. Gustavsson skriver i Folkman och Svedin, Sluta förstå och sluta tolka, lek med barnet istället, lek och ha roligt tillsammans.

Folkman och Svedin (2008), Andersson (1999) och Sandberg (2009) påpekar samtliga att det är viktigt att man visar att man tror på barnet och att man låter dem göra sådant som de klarar av. När de kan känna att de är någon som kan betyda något för någon stärker det självbilden, de får känna att de duger. När pedagogen visar att de intresserar sig för deras intressen ger det signaler till andra barn att detta är ett barn att lyssna på, att ta på allvar och som har något att visa oss. På detta sätt öppnar det upp och bjuder in till lek så att de blir intressanta att leka med när tiden är mogen. Om den vuxne är i närheten så barnet känner trygghet i det, törs de så småningom ta steget och leka med andra. Den vuxne får vara den som visar vägen och hjälper till att hitta intresse för lek. Ta på "lekglasögonen" och se barnet genom dem, skriver Folkman och Svedin.

Folkman och Svedin (2008) menar att leken lägger grunden till social kompetens. De barn som går miste om lek med jämnåriga missar tillfälligen social träning som att kompromissa och se saker ur andras perspektiv. Barn med kontaktsvårigheter behöver få leka ostört i samma grupp och leka för att skapa trygghet. I början får pedagogen vara med och styra upp och sätta igång leken. Om pedagogen inte är delaktig, är det svårt att ibland se om lekar urartar. Genom att man visar barnen att man finns i närheten, till exempel genom att sitta ner i närheten på samma plats, inger det ofta en trygghet i gruppen. Barnen vet att man sitter där, men glömmer bort det i leken. De kan titta upp lite då och då för att försäkra sig om att en vuxen finns med. Det handlar inte om att övervaka leken och att alltid delta, utan att finnas till hands på barnens villkor. Man håller energin samlad i rummet. För vissa barn är det viktigt att se och uppleva att den vuxne står kvar och är fast besluten om att fortsätta med det. Målet är att pedagogen så småningom endast kan sitta utanför och bara finnas för att ge trygghet och för att kunna utveckla leken i rätt positiv riktning.

Folkman och Svedin (2008) påpekar vidare att det inte är samma sak att kunna leka med vuxna som att leka med andra barn. Vuxna är ofta följsamma och lägger saker och ting tillräkta för barnet så att leken kan fortgå, men lek med andra barn krävs att man har förmåga till att kompromissa och att man delar med sig. Därför är det viktigt att pedagogen hjälper barnen att hitta intressen som de kan dela med varandra för att sätta igång fantasin, det kan många gånger bli startskottet till gemensam lek. När barn har svårighet med sociala kontakter är det bra om pedagogen i början väljer ut de barn som kan börja leka tillsammans i en liten grupp för att sedan ta in även andra och fler. Barnen behöver också själva få lära sig att lösa konflikter och känna att pedagogen tror på deras förmåga att skapa sociala kontakter, men när det inte går får pedagogen hjälpa dem så att leken kan fortsätta och ingen kommer utanför. För att den känslan ska infinna sig krävs en god vuxen att knyta an till som underlättar för barnet att få en positiv bild av sig själv.

Även Broberg, Hagström, och Broberg (2012) skriver att det är viktigt för barn att få lek- och de vuxnas närvaro är meningsskapande, lärande och utveckling för barnet. Pedagogen

skapar då en trygg bas där barn kan samla kraft, tröst och uppmuntran om leken blir svår att hantera. Vissa barn behöver mer stöd än andra för att de ska kunna delta på liknande nivå som andra. De barn som inte får eller kan knyta an till en eller flera trygga vuxna kan exempelvis få svårt med relationer som i sin tur kan orsaka samspelsproblem och förmåga att skapa kontakter. Förskolans viktiga roll är att ge en tillräcklig god omsorg till alla barn. När barn kan känna sig trygga behöver de inte använda sin koncentration på att kontrollera faktorer runt omkring över vad som ska hända. Om pedagogerna har kunskap, intresse och förmåga till engagemang skapar det kvalitet i förskolan.

Vilka faktorer i miljön gynnar tysta och försiktiga barn?

Enligt Sommer (2012) är en av de viktigaste faktorerna för social kompetens för barn att leker tillsammans. När barn leker med varandra krävs många färdigheter som inte lek mellan barn och vuxna kan bidra med på samma sätt.

Lilkvist, Sandberg, Björck-Åkesson och Granlund (2009) beskriver en studie där förskollärare beskrev det som viktigt att se på om barn lekte och hur de lekte för att mäta social kompetens. Man såg på om det förekom turtagande och delaktighet eller om det var endast en ledare som de andra följde. Förmåga till att kunna leka verkade ha en central roll i social kompetens.

Folkman och Svedin (2008) säger att det inte är en självklarhet för alla barn att kunna leka. Barn behöver få träffa och leka med andra barn både i sin egen ålder men också andra åldrar för att se upp till och ta efter men också att visa hänsyn till och ta hand om. Folkman och Svedin menar att lycka är att ha vänner och att ha någon som man kan vara jämlik med. Samspel med jämnåriga kompisar kan aldrig ersättas av gott samspel med enbart vuxna. Att leka ostört i samma grupp och samma lek under en längre tid skapar trygghet för barn med kontaktsvårigheter.

Enligt Stigendal (2004) bör en väl fungerande skola och förskola ha ett synsätt och system som gör att ingen ska behöva hamna i utanförskap. Även om man befinner sig inom gränsen för delaktighet behöver man inte känna sig delaktig. Detta sker när till exempel beslut tas över ens huvud utan att man har en chans att påverka och så vidare. Faktisk delaktighet uppkommer i sociala relationer genom att vi förstår varandra, blir förstådda och känner förtroende. Att känna sig delaktig beror också på att man känner mening med det som sker

Svedberg (2003) anser att få vara med, att känna trygghet och att vara en som räknas in i gemenskap är en stark känsla och ett motiv till att tillhöra en grupp. Där hittar man mening, förståelse, glädje, kärlek och där kan man bearbeta sina känslor och tankar. När man kan spegla sig i andra utvecklas man tillsammans. Det krävs dock för att kunna vara med i en grupp att man kan anpassa sig. Ofta bygger man annars upp överlevnadsstrategier som sociala försvar för att övervinna det som man upplever jobbigt.

Sommer (2012) refererar till en undersökning av Hanna & Meltzoff (1994). Där iakttog man hur barn och även spädbarn imiterade varandra. Det visade sig att barnen kunde både minnas och härma det de sett även en lång stund efteråt. Man såg också att små barn imiterade andra barn oftare än vuxna. Sommer menar att detta stödjer tidigare forskning om jämnårigas betydelse för inläring.

Broberg, Hagström och Broberg (2012) skriver att människan är beroende av andra för att må bra och att det är grunden för att man ska tordas utforska och ger större möjlighet för att lärande ska ske. För att man ska utveckla en god anknytning krävs goda kontakter under tid med visat engagemang.

Sammanfattning

Litteraturen beskriver ett tyst och försiktigt barns beteende som att de drar sig undan, är ointresserade av andra barn och svårt med samspel. De söker sig till vuxna och invanda mönster men agerade också ofta bakvänt mot dem. Det finns två sorter av tillbakadragna barn. Den ena gruppen drar sig själv undan social samvaro och den andra gruppen blir hindrad av andra barn att vara med. Beroende på vilka pedagoger barnet möter och i vilken situation de befinner sig betraktas beteendet olika i frågan om det är ett problem eller inte.

Ett tyst och försiktigt barn behöver stöd enligt litteraturen när de behöver hjälp med att leka, utforska, vara delaktig och ta plats i gruppen. Alla bör få bestämma själva när man vill delta men man kan också behöva hjälp för komma över hinder att ingå i gemenskap.

Pedagogen bör bemöta barnet i behov av stöd genom att man skapar en god relation, där skapar man grundtryggheten till att utveckla social kompetens. En viktig del är att pedagogen är intresserad och har en positiv inställning där man alltid ser möjligheter. Det gäller att pedagogen kan se det andra inte ser, kan se bakom ett beteende och se alla, även de som inte säger något. De barn som har svårigheter i att vara delaktig i lek bör ha en pedagog som stöttar och hjälper barnet med leksignaler och lekregel.

De faktorer som gynnar tysta och försiktiga barn är få vara delaktig i lek tillsammans med jämnåriga barn eftersom leken har en viktig roll i social kompetens. Att få tillhöra en grupp där man kan känna sig jämlik med är utvecklande. Att umgås och leka med andra barn gärna ostört i samma grupp under längre tid skapar trygghet och ger möjlighet till utforskande och lärande.

Diskussion

Resultatdiskussion

I den studerade litteraturen beskrivs ett tyst och försiktigt barns beteende bland annat som att det drar sig undan, uppfattar andra barn som hotande och inte är intresserat av att skapa kontakt med andra barn. De vill helst ha den vuxnes uppmärksamhet och närhet. Min uppfattning är att litteraturen beskriver ett tyst och försiktigt beteende på relativt liknande sätt. De säger att barnen mer eller mindre visar på svårigheter i sociala sammanhang. Litteraturen säger också att det finns passivt tillbakadragna och aktivt tillbakadragna. Det man kan diskutera i denna fråga är om de passivt tillbakadragna, skulle bete sig på liknande sätt i en annan miljö? Jag frågar mig därför om det är pedagogerna på förskolan och miljön som gör barnen tillbakadragna, skulle de vara på liknande sätt oberoende var och med vilka de befinner sig med? Jag anser att man i förskolan sätter ihop barn med varandra utan att de själva har inflytande av att välja. Stora barngrupper kan vara en bidragande orsak till ett tysta och försiktigt beteende. Frågan är om litteraturen tagit hänsyn till barns olika situationer ute på förskolorna när de gjort sina beskrivanden.

Vikten av barns delaktighet och inflytande lyfts fram i den studerade litteraturen men frågan är om dessa barn har inflytande när det gäller i vilken miljö de får vistas i? Jag anser att det kan vara lätt att tro att barnets beteende är något självvalt. Detta kan det naturligtvis vara, men inte alltid, det gäller bara att se orsaker till varför barnet drar sig undan. Min åsikt är att människan är av naturen social men omständigheterna gör oss till något annat.

Stigendal (2004) säger att även om man befinner sig inom gränsen för delaktighet behöver man inte känna sig delaktig. Detta är enligt min uppfattning något som man behöver arbeta med på förskolan. De små barnen sätts ofta i situationer som de inte kan påverka. De kan inte välja kamrater eller pedagoger, det är helt och hållet pedagogerna och föräldrarnas ansvar att se till att de hamnar i en utvecklande miljö. De tysta och försiktiga barnen är helt beroende av att de har förstående och kompetenta? pedagoger runt omkring sig. Stigendal skriver vidare om barn som hamnar utanför sociala sammanhang. De som ännu inte hunnit lära sig samspela och läsa av spelregler blir uteslutna av andra när de inte passar in. Barn väljer bort de som hindrar leken. Min erfarenhet är att pedagogerna i förskolan ofta glömmer bort eller inte hinner med barn som inte gör sig hörda utan mest glider undan och leker för sig själva, då allt annat runt omkring tar plats och tid. För att pedagogerna ska kunna stödja alla barn i deras utveckling krävs att personalen får möjlighet till det i form av arbetsro och resurser.

I resultatet av denna studie ser jag att lekens centrala roll i förskolan också som ett medel för tysta försiktiga barns utveckling av social kompetens. Folkman och Svedin (2008) skriver att det inte är en självklarhet för alla barn att kunna leka. Ser man på leken som social kompetens så inser man hur viktig den är och hur lätt det kan vara att missa bitar i den om man inte får träna tillräckligt.

I den litteratur jag studerat skriver man att även spädbarn imiterar varandra. Man såg också att små barn imiterade andra barn oftare än vuxna. Detta stödjer tidigare forskning om jämnårigas betydelse för inläring. Det likheter jag ser är att litteraturen skriver att barn med sociala svårigheter på grund av en eller annan anledning behöver öva sig i det genom att umgås med andra barn men i sin egen takt och med en pedagog som stöd om problem uppstår. För att känna till sociala koder krävs att man har övat samvaro med andra barn. Utifrån det som framkommer i denna studie, vilket också stöds av min egen erfarenhet, är social kompetens är att man har förmågan att vara delaktigt både i grupp och med enskilda kamrater. Att kunna leka och förstår turtagandet, har förmåga att känna empati, samt förmedla tankar och känslor visar också på god social kompetens. I dagens samhälle träffar små barn andra barn och vuxna mer än vad man gjorde förr. Det skulle innebära att man nu har större möjlighet att få socialkompetens än vad exempelvis våra föräldrar fick. Hur påverkar det barnen, är det bara positivt? I dagens Sverige växer antalet barn i förskolegrupperna, även i grupper med yngre barn. Min erfarenhet är att små barn mår bra av små grupper och att få kvalitet i sin vardag. Min uppfattning är att man riskerar att utsätta dem för stress istället för positivt lärande. Jag menar inte att det är fel med tidig social övning men man ska tänka sig för och låta små barn också få utlopp för att vara den individuella person som deras utveckling också behöver.

Anser man en barngrupp vara positiva där allt rullar på, där man har sina givna ramar eller är det en grupp där det ständigt pågår något, där konflikter uppstår som man löser och genom det utvecklar den sociala utvecklingen? Jag har ofta hört pedagoger säga ”Vi har en lugn barngrupp”. Vad menar man med det egentligen, vem bestämmer var den gränsen går för när barngruppen betraktas som ”lugn” respektive ”orolig”? Är pedagogerna öppna för att se om något händer bakom hörnet på förskolan och framför allt varför det händer? Här kan jag ana att de tysta och försiktiga barnen kan försvinna i gruppen. Det är lätt att man inte ser allt som sker när dessa barn inte ger signaler på vad som händer. Genom att noga observera och föra loggbok över vad som sker på förskolan ser man händelser som man annars missar. Pedagogerna kan också använda sig av att filma verksamheten, för att lättare se de små nyanserna i barns sätt mot varandra och därmed avslöja hur alla barn har det och inte bara dem som märks.

När man behöver stöd i sin utveckling på grund av ett som tyst och försiktigt beteende beskriver litteraturen det som när man inte kan leka och kan ta plats i en grupp. Min erfarenhet i likhet med vad litteraturen säger är att det krävs sociala signalerna för att kunna delta i en grupp eller en lek. När man känner att man inte klarar av det på grund av olika anledningar kan man visa upp ett tyst och försiktigt beteende istället vilket kanske egentligen bottnar i något annat.

Naturligtvis behöver det inte vara ett problem om man är tyst och försiktig, det kan bero på den personlighet man har och har rätt att ha, men det måste ändå innebära att man får uppmärksamhet och tillgång till en lärande och utvecklande miljö på samma sätt som andra.

Åter igen ser jag att man vänder problemet mot barnet. Är det inte miljön som ger barnet ett tyst och försiktigt beteende? Alla människor har olika temperament och ska för ha det men att kunna vara delaktig bör var alla barn rättighet i förskolan.

I flera undersökningar har man sett lika stora problem med barn som är in-agerande som barn med utagerande beteende skriver Sørli och Nordahl (1998). Däremot ser man att pedagoger väljer att ta hand om det utagerande oftare än de inagerande barnen. Kanske hinner inte personalen ta hand om alla barn. I förskolan är det ofta stressigt och man får ta hand om de som stör verksamheten i första hand, och det brukar inte vara de tysta och försiktiga barnen. Detta är säkert inte pedagogernas avsikt, men det händer ändå. Enligt min uppfattning kan detta bidra till signaler som säger att de tysta och försiktiga barnens problem inte är lika viktiga. Risken finns att det i sin tur kan förstärka beteendet och de blir ännu mer tysta och försiktiga. När inte pedagogerna visar för dem och andra barn att de är betydelsefulla kan det skapa tankar och känslor som de tar med sig hela livet. Jag anser detta problematiskt och något som man på ledningsnivå borde uppmärksamma. Av besparingskäl skapas ofta större barngrupper och klasser och många hävdar att det trots detta, med rätt pedagogik ska vara möjligt att bedriva en verksamhet som inte skapar en sämre miljö för barnen. Här anser jag att det är de tysta och försiktiga barnen som är de stora förlorarna. Det krävs ofta av barnen att de ska ta plats och synas och tordas tala i grupp och framför allt framföra sin v åsikt och sina känslor inför många?

Den studerade litteraturen beskriver hur pedagoger bör bemöta och förhålla sig när de tysta och försiktiga barnens behov av stöd uppmärksammas. Här beskrivs bland annat betydelsen av ”goda möten” mellan pedagoger och barn. Pedagoger bör inte hopp för barnets möjligheter och visa intresse för dem. Att ha pedagoger som stöttar och står upp för barnet är viktigt. När pedagoger visar sig intresserade skapar det trygghet för tysta och försiktiga barn att vara med och ta plats. För att kunna ge en god utvecklande förskolemiljö krävs resurser i form av välutbildade pedagoger som är införstådda och tar sitt ansvar, samt resurser så att dessa kan utföra sitt arbete. Men samtidigt som en god relation till vuxna är viktig så, är samspel med jämnåriga kompisar ovärderligt. I den litteratur jag studerat saknar jag tydliga råd om hur man ska arbeta i praktiken. Hur kan man veta att pedagogerna i barngruppen har ett förhållningssätt och bemötande så att alla barn får samma möjlighet till utveckling? Den litteratur jag studerat fram beskriver det som att pedagogerna är engagerade och positiva, att de ser möjligheter och är lyhörda. Min uppfattning är att svårheten ligger i att inse och förstå hur barnen egentligen känner. Vad är det som gör att man tror att det finns ett problem? Allt för ofta är det lätt att säga vad man vill uppnå, men vägen dit brukar vara den svåraste och ofta är det där som man faller. Man kan få hur många goda råd som helst, men omsätts de inte i praktiken blir de värdelösa enligt min uppfattning.

Att bli nonchalerad och bortglömd en av de svåraste känslorna att uppleva, enligt min uppfattning. Det märks när pedagogen har en äkta positiv känsla inför barnet. Mycket kan man visas med kroppsspråk och ögonkontakt. Det som litteraturen skriver håller jag med om

till mycket men den stora frågan som man inte nämner i den litteratur jag studerat är hur man ska nå målet. Vad gör man i praktiken?

Slutsats

Det som har utvecklats hos mig under denna studie är större insikt om att pedagogers bemötande och förhållningssätt påverkar god utveckling och möjlighet till delaktighet för de tysta och försiktiga barnen i förskolan. Jag anser att det är av vikt att pedagoger uppmärksammar om tysta och tillbakadragna barn behöver stöd i sin utveckling. I en stressad miljö döljs dessa problem lättare, det vore därför önskvärt om det gjordes mer reflektioner i verksamheten i ämnet än vad det idag görs ute på förskolorna. Man påverkas tidigt i livet av miljön och varje barn har sitt egna sätt att reagera på omgivningen. Alla barn är unika och man har olika behov. Vi riskerar att bidra till att vi försätter barn och vuxna i utanförskap genom att vi inte lyfter fram allas olika personligheter som något positivt, istället för som en belastning.

För att de tysta och försiktiga barnen ska få den uppmärksamhet som de behöver krävs att det finns god kompetens hos pedagogerna. Forskningen borde lyftas fram så att framtidens pedagoger får denna kunskap med sig från lärarutbildningarna. Min uppfattning är att det tämligen snabbt märks om man arbetar proaktivt med bemötande och förhållningssätt efter en given planering och strategi eller inte. I Lpfö 98 (Reviderad 2010) står det att "Arbetslaget ska samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling". I läroplanen står det också att förskollärare ska ansvara för att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen ges förutsättningar för utveckling och lärande och samtidigt stimuleras att använda hela sin förmåga. Om förskolan inte ser och bemöter de tysta och försiktiga barnens signaler, riskerar man att barnen uppfattar att ett tyst och försiktigt beteende inte ses lika viktigt som ett utåtriktat. Att bli sedd och förstådd samt få känna uppsmuntran för den man är, och inte enbart det man gör, gynnas man av hela livet.

Vidare forskning

Det fanns mer att läsa om utagerande barn än inagerande för tillfället men jag hoppas att detta kommer att ändras i framtiden och att detta ämne kommer vara av större intresse. Det som är intressant är att följa ny forskning om hur kommer dagens samhälle kommer att påverka de tysta och försiktiga barnen? Hur kommer utvecklingen med stora barngrupper att påverka dem, och hur kommer pedagogerna kunna arbeta aktivt med att stödja? Jag anser att dagens samhälle består av mycket stress och långa dagar för barn på förskolan, hur påverkar det förutsättningarna för att tysta och försiktiga barn kan ses och få den uppmärksamhet som de inte öppet visar, kommer de att bli mer bortglömda?

Denna litteraturstudie grundar sig på ett mindre antal böcker. För att det ska bli en mer djupgående forskning i detta ämne kan fältstudier göras exempelvis som observationer och intervjuer av förskolepersonal på flera förskolor för att ta reda på vad de anser att ett tyst och försiktigt barn är och hur de ser på bemötande och förhållningssätt kring dessa barn.

Litteraturlista

- Almqvist, L. (2009). *Engagemang – en väg till lärande och hälsa*. I:A. Sandberg (red), *Med sikte mot förskolan – barn i behov av stöd*. (s.221-237). Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, I. (1999). *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bell, J. (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Danmark: Narayana Press.
- Björck-Åkesson, E. (2009). *Specialpedagogik i förskolan*. I:A. Sandberg (red), *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd* (s.17-35). Lund: Studentlitteratur.
- Broberg, M., Häggström, B., och Broberg, A. (2012). *Anknytning i förskolan*: Stockholm: Natur och Kultur.
- Danielsson, L., och Liljeroth, I. (1998). *Vägval och lärande, Förhållningssätt, kunskap och specialpedagogik för yrkesamma hjälpare*. Stockholm: Liber.
- Eresund, P. Wrangsjö, B. (2008). *Att förstå, bemöta och behandla bråkiga barn*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. och Wengström, Y (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap*. Stockholm: Natur och kultur.
- Folkman, M., och Svedin, E. (2008). *Barn som inte leker – Från ensamhet till social lek*. Stockholm: Liber.
- Hundeide, K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling – barn livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Kinge, E. (2009). *Bokstavs barnet*. IA. Sandberg (red.) *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. (s.93-120). Lund: Studentlitteratur.
- Johannessen, E. (1997). *Barn med socio-emotionella problem*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lillvist, A. (2009). *Social kompetens och barn i behov av särskilt stöd*. I:A. Sandberg (red), *Med sikte mot förskolan – barn i behov av stöd* (s. 183-202). Lund: Studentlitteratur.
- Läroplan för förskolan Lpfö 98 (Reviderad 2010). Edita. Stockholm.
- Nordahl, T., Sørli, M., Manger, T., och Tveit, A. (2007). *Att möta beteendeproblem bland barn och ungdomar*. Stockholm: Liber.
- Runa, P., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sandberg, A. (Red.). (2009). *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sommer, D. (2012). *Barndomspsykologi- Utveckling i en förändrad värld*. Liber. Stockholm.

- Stigendal, M. (2004). *Framgångsalternativ, Möte i skolan mellan utanförskap och innanförskap*. Lund: studentlitteratur AB.
- Stukat, S. (2005). *Att skriva examensarbetet inom utbildningsvetenskap*, Lund: Studentlitteratur AB.
- Svedberg, L. (2003): *Gruppsykologi- Om grupper, organisationer och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur AB.